

*Equip de recerca: Robert González, Marc Martí,
Lluc Peláez, Oriol Barranco, David Brunet
Coordinació de l'estudi: Ricard Gomà*

Joventut, okupació i polítiques públiques a Catalunya

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Secretaria General de Joventut

Barcelona, 2003

Joventut, okupació i polítiques públiques a Catalunya. - (Aportacions ; 18)
Bibliografia
ISBN 84-393-5993-4
I. González, Robert II. Gomà, Ricard, dir. III. Catalunya. Secretaria General de Joventut
1. Okupes -Catalunya 2. Catalunya -Política de la joventut
329.78(467.1)

Aquesta publicació és un resum breu de l'estudi realitzat per l'Institut de Govern i Polítiques Públiques de la UAB per encàrrec de l'Observatori Català de la Joventut de la Secretaria General de Joventut. L'estudi complet, editat per la Secretaria General de Joventut, es pot sol·licitar o consultar en el Centre de Documentació Juvenil d'aquesta Secretaria o a la seva pàgina web: <http://www.gencat.net/joventut>

© Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Secretaria General de Joventut

la edició: gener 2003
Tiratge: 3.500
Impressió: El tinter
D. L.: B-6676-2003
ISBN: 84-393-5993-4

ÍNDEX

0. Presentació	5
1. Marc teòric	7
1.1. Realitat juvenil i polítiques de joventut	7
1.2. La incidència del moviment per l'okupació en les polítiques públiques	13
2. Els estudis de cas	16
2.1. L'autonomia okupa a Sants	17
2.2. Gràcia, diversitat de pràctiques d'okupació	18
2.3. Sant Andreu, l'okupació oberta al barri	19
2.4. Terrassa, laboratori del moviment i de la repressió	19
2.5. Sabadell, l'experimentació de noves formes d'acció	20
2.6. Sant Cugat, el centre social okupat de Torreblanca: els paranys de la negociació	21
2.7. Mataró, potencial i límits de la masoveria urbana	22
3. El tractament mediàtic	23
3.1. El "moviment per l'okupació" a la premsa	23
3.2. Fabricació de l'esdeveniment	27
3.3. La construcció mediàtica del moviment i de l'okupa	33
4. Elements finals de síntesi i interpretació	40
4.1. El moviment per l'okupació i les polítiques de joventut: un impacte real però limitat	40
4.2. Conclusions	45
5. Bibliografia	46

0. PRESENTACIÓ

Joventut, okupació i polítiques públiques a Catalunya és el resultat d'un procés de recerca desenvolupat per un equip d'investigadors de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques de la Universitat Autònoma de Barcelona, amb el finançament i el suport de l'Observatori Català de la Joventut de la Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya.

L'objectiu de la recerca ha estat conèixer les realitats i les pràctiques okupes més rellevants existents a Catalunya per tal d'analitzar els impactes que poden tenir sobre les polítiques de joventut.

No es tracta d'un treball merament teòric, ni tampoc d'un simple informe de treball de camp. Partim d'un marc conceptual i d'unes hipòtesis inicials que són contrastades mitjançant un ampli treball empíric a tres districtes de Barcelona —Gràcia, Sant Andreu i Sants— i a quatre ciutats de la resta del territori —Mataró, Sabadell, Sant Cugat i Terrassa—. Aquest número d'*Aportacions* no inclou l'anàlisi dels casos, essencialment per motius d'espai, per la qual cosa us remetem a la versió publicada dins la col·lecció *Estudis*. També analitzem el tractament mediàtic del fenomen okupa amb la finalitat de fer explícit el context cognitiu en què se situa. Acabem la recerca amb unes conclusions interpretatives que connecten la nostra aposta teòrica i conceptual amb els resultats del treball de camp.

I. MARC TEÒRIC

I.1. Realitat juvenil i polítiques de joventut

I.1.1. La realitat juvenil a principis del segle XXI

Si comparem la realitat juvenil de principis dels anys vuitanta amb l'actual, hi observarem diferències notables, però probablement n'hi haurà una que serà determinant per entendre la realitat juvenil d'avui dia: la pèrdua de centralitat del treball.

S'han produït canvis socioeconòmics estructurals importants, com per exemple el retard en l'emancipació juvenil —a causa d'una “universalització de l'ensenyament superior” i de l'encariment del preu de l'habitatge—, el canvi en els vincles afectius —que han passat de l'estabilitat emocional a unes relacions “d'entrada ràpida i de sortida fàcil”—, l'augment de la flexibilitat laboral —transformada, en la nostra realitat, en precarietat—, l'increment de la mobilitat espacial per motius formatius o laborals, entre d'altres —que ha significat una major capacitat d'adaptació juvenil a noves realitats—, la proliferació de noves formes de participació basades en la flexibilitat, etcètera.

Tanmateix, el més significatiu és, com ja hem apuntat, el canvi cultural, que té a veure amb la substitució progressiva de les relacions de producció tradicionals —centrades en el món laboral— per unes relacions de consum —centrades en el temps lliure— com a eix vertebrador de les identitats personals i col·lectives. És en aquest sentit que sorgeix el concepte de *joventut ociosa*.

Tot això ha comportat un canvi vital consistent en el pas d'una biografia lineal —quasi determinista— a una biografia oberta —incerta—. Parlem de *biografia lineal* per referir-nos al *modus vivendi* predominant fins ara, basat en la consecució d'etapes vitals més o menys comunes per al conjunt de ciutadans que estarien determinades per l'estabilitat: una etapa formativa durant l'adolescència, incorporació al mercat laboral amb una ocupació per a un període de temps indefinit, aparellament a través d'un nucli familiar tradicional, etcètera. Per contra, el concepte de *biografia oberta* fa referència a unes etapes vitals que ni són consecutives ni són comunes a la majoria de ciutadans: allargament de les trajectòries formatives fins ben entrada la vida adulta, inestabilitat sentimental i formació de diferents nuclis familiars al llarg de la vida, canvi constant de feina a causa de la flexibilitat laboral, etcètera.

Malgrat l'evolució de l'estabilitat a la flexibilitat, no hem d'oblidar que les condicions objectives de sortida continuen sent determinants i que, per tant, el pas de les biografies lineals a les biografies obertes no comporta la possibilitat d'un canvi d'estatus o de canvi social per ell mateix. Atès que les condicions estructurals de partida continuen sent decisives, una actuació de les polítiques públiques de joventut pot modificar les condicions d'oportunitats d'igualtat.

1.1.2. Joventut i polítiques de joventut: paradigmes i tipologies

En primer lloc, presentarem els paradigmes principals en què se situen les diferents teories sobre joventut, i posteriorment classificarem les polítiques de joventut atenent les diverses implicacions dels paradigmes teòrics. En concret, pel que fa a les teories sobre la joventut podem parlar de tres paradigmes fonamentals:

- a) *Paradigma adultocràtic*: considera la joventut com una etapa prèvia a l'edat adulta, en la qual els joves es presenten com una mena d'adults incomplets, "que encara han de madurar". Aquesta és una visió paternalista que analitza els joves "en negatiu", és a dir, destacant-ne les característiques que els falten per arribar a l'etapa adulta.
- b) *Paradigma juvenilista* o radicalisme juvenil: posa l'èmfasi en la ruptura generacional. Parteix d'una visió de la joventut "en positiu", gairebé idealitzant aquesta etapa. No està exempta d'una exaltació pròpia dels corrents ideològics i teòrics del Maig francès i d'alguns sectors de la revolució dels anys setanta a Itàlia. Ser jove és bo per si mateix, i conté potencialitats de transformació social.
- c) *Paradigma biografista*: té l'arrel en la sociologia de la família "clàssica", la dels "cicles vitals", que considera la infància, l'adolescència i la joventut com a trams en el procés biogràfic dels subjectes cap a la presa de posició dels rols familiars —l'establiment de la vida conjugal— i altres trams vitals fins a la vellesa i la decrepitud posterior (Casal, 2001). Un segon element del biografisme prové de l'interaccionisme simbòlic i del constructivisme social, i sosté que els individus no són actors passius de papers i constrenyiments, sinó agents actius del seu propi procés vital. En aquest procés predominen tres elements: la interacció permanent amb els altres —pares, adults en general, grups d'iguals, grups primaris, etcètera—, l'adquisició d'estatus i de posicions socials reconeguts pels altres, i el marge personal en la presa de decisions. Finalment, el biografisme parteix d'una perspectiva metodològica

específica: la dels itineraris i les trajectòries socials (biografies). Això no obstant, el biografisme no es manté en una posició de subjectivisme o de relativisme, sinó que reconeix que el tram de la joventut té uns determinants estructurals i institucionals.

Aquests paradigmes teòrics incideixen en diferent mesura en les polítiques de joventut. Concretament, podem parlar de dos tipus de polítiques de joventut, que, sense ser excloents, responen a dues concepcions diferents de la joventut: es tracta de *les polítiques nuclears* i de *les polítiques perifèriques*. Les polítiques nuclears de joventut impliquen modificacions de la trajectòria vital, i són bàsicament les polítiques formatives, laborals i d'habitatge. En canvi, les polítiques perifèriques són les que possibiliten una millor qualitat de vida per als joves sense modificar trajectòries vitals ni incidir en processos socials estructurals, com ara les polítiques de foment de la cultura —en un sentit restringit— o les polítiques orientades a incentivar l'oci i les activitats per al temps de lleure, entre d'altres.

Cadascun d'aquests tipus de polítiques, que en la realitat es poden presentar de manera complementària, es pot analitzar des de dues perspectives. La primera té a veure amb la consideració que les administracions públiques fan respecte a les polítiques de joventut, és a dir, amb el fet de saber què s'entén per "polítiques de joventut" pròpiament i què no s'hi entén. En aquest sentit, hem de distingir les polítiques implícites de les polítiques explícites:

- Anomenem *polítiques explícites* les que s'assignen a l'àrea de polítiques públiques de joventut, ja sigui a través de regidories, de conselleries o de departaments administratius específics. En el nostre cas, s'inclourien en aquest apartat les polítiques que es fan des de la Secretaria General de Joventut —àrea que actualment depèn directament del Departament de la Presidència—, les que s'elaboren des de les regidories o les regidories vocals de Joventut i també les que es fan des d'ens formats pel teixit associatiu institucional —com ara el Consell Nacional de la Joventut de Catalunya o els consells de joventut municipals.
- Les *polítiques implícites* de joventut són aquelles de les quals es beneficien els joves però que no depenen de les àrees de polítiques de joventut. Ens referim a polítiques relacionades amb l'habitatge, l'educació o el treball que són gestionades des de departaments diferents dels de joventut, però que s'adrecen directament als joves.

La segona perspectiva correspon a la concepció que es té de les polítiques de joventut, i en aquest punt els paradigmes tenen molt a veure amb el tipus de polítiques. En aquest cas, estem diferenciant les polítiques de joventut que prenen una opció integral de les que prenen una opció afirmativa en relació amb el tractament de la temàtica juvenil:

- Les *polítiques integrals* són les que aborden la condició juvenil des de tots els àmbits possibles políticament parlant —educació, habitatge, treball...— i que tenen la intenció de contrarestar les mancances que pateixen els joves com a persones encara no adultes i necessitats d'ajuda. Aquest tipus de polítiques estaria relacionat amb el paradigma adultocràtic i, sobretot, amb el biografista. Les polítiques integrals donen més importància a les polítiques nuclears que a les perifèriques, i això fa imprescindible la coordinació interdepartamental i interinstitucional. D'altra banda, les polítiques nuclears acostumen a ser polítiques implícites, elaborades per àrees diferents de la de joventut.
- Les *polítiques afirmatives*, per contra, respondrien més aviat al segon paradigma —el juvenilista— i se centren en àrees de les polítiques properes a la informació i a l'oci alternatiu. En aquest sentit, ser jove és una condició positiva, i cal informar els joves sobre les possibilitats de realització de què disposen a través del consum o de l'oci, com també fer que aquestes siguin assequibles per a aquest col·lectiu. Aquestes són les polítiques que la majoria d'administracions considera estrictament de joventut. Es correspondrien amb serveis com el Carnet Jove, els casals de joves, la promoció d'associacions juvenils, etcètera.

Per a nosaltres, la major part de polítiques de joventut que han dut a terme les diferents administracions al nostre país s'han caracteritzat per basar-se en un paradigma juvenilista —especialment les de l'Ajuntament de Barcelona i les de la Diputació—, cosa que ha generat polítiques perifèriques, afirmatives i explícites. Tal com comentarem més endavant, aquesta circumstància ha situat el moviment per l'okupació en condicions favorables per tenir un impacte notable en aquest tipus de polítiques.

El quadre que presentem a continuació mostra un esquema de tres escenaris diferents de polítiques de joventut. En aquest esquema, el segon escenari és el que s'apropa més a la realitat del nostre país, però, des del nostre punt de vista, l'escenari més desitjable seria el tercer.

Quadre 1.1. Diferents escenaris de les polítiques de joventut

	Escenari 1	Escenari 2	Escenari 3
Paradigma (dimensió conceptual)	Adultocràtic	Juvenilista	Biografista
Contingut (dimensió substantiva)	Transicionals	Afirmatives	Integrals
Provisió (dimensió operativa)	Implícites	Explícites sectorials	Explícites transversals

Font: *Elaboració pròpia.*

1.1.3. Polítiques de joventut i pluralitat de plantejaments politicoideològics

El punt de partida per polaritzar les polítiques de joventut en l'eix ideològic clàssic dreta-esquerra està determinat pel retrocés del treball productiu com a font generadora d'identitat col·lectiva. Les relacions de producció tradicionals —focalitzades en el món laboral— perden centralitat identitària i tendeixen a ser substituïdes per relacions socials de consum —centrades en el temps lliure—. Arran d'aquest fet, podem distingir els tres enfocaments següents:

- *L'enfocament socialdemòcrata.* Intenta positivament la joventut i atribueix les causes dels problemes juvenils a l'estructura socioeconòmica. En aquest sentit, aquest enfocament plantejaria les polítiques de joventut com a resposta als *problemes dels joves*, entesos com un grup social amb unes majors dificultats que els altres —o, si més no, amb unes necessitats específiques—. Aquest ha estat l'enfocament tradicional de la socialdemocràcia. La seva debilitat principal és que no ha aconseguit trencar la lògica de la centralitat del treball productiu.
- *L'enfocament conservador.* D'acord amb la seva base tradicional, es culpabilitza de les desigualtats socials les mateixes persones discriminades, i no les estructures socials i econòmiques. Es tracta d'una visió radicalment meritocràtica. Aquest ha estat tradicionalment l'enfocament dels conservadors i la base d'alguns governs per desmuntar el sistema de prestacions a la joventut. En particular, s'argumenta que les prestacions fomenten la no-integració al mercat laboral i que de feina sempre n'hi ha. Per tant, els qui no accepten el treball —encara que sigui precari— són persones ocioses i, per extensió, delinqüents potencials.

- Un enfocament emergent. Planteja que *els joves només són un problema quan se'ls discrimina i se'ls exclou*. D'acord amb aquesta perspectiva, la solució no seria tant la inserció dels joves en el treball productiu com la valoració d'un nou tipus de treball —el simbòlic—, i els joves, a la vista de les dificultats que troben per accedir al treball productiu, tendeixen a optar per aquest tipus de treball com a forma d'inserció social. La solució passaria, doncs, per començar a valorar el treball simbòlic des de les polítiques públiques, amb la doble finalitat d'aprofitar el potencial creatiu de la joventut i de trobar un mode d'inserció que no comporti un trencament generacional. Una proposta concreta consistiria en l'establiment d'una "renda de ciutadania" o "salari social" per als joves.

A tall d'exemple, veiem com des d'aquests tres enfocaments es plantejarien diversos tipus de polítiques nuclears de joventut:

- Segons el primer enfocament, les polítiques serien actuacions d'inserció laboral en el món productiu (Pacte per l'ocupació, cicles formatius, *fòyers*, habitatges assequibles, etcètera) per al conjunt de la població jove. El problema és que aquest intent entra en contradicció amb la necessitat que té el mercat de disposar d'un "exèrcit de mà d'obra de reserva". Per tant, si les polítiques explícites van en aquesta línia, moltes de les implícites aniran en la contrària.
- D'acord amb el segon enfocament, les polítiques anirien destinades a millorar les condicions d'inserció d'alguns joves —els necessaris per al sistema econòmic— i sempre estarien supeditades a les necessitats d'aquest sistema. Els joves restants continuarien obtenint respostes a través de polítiques de joventut desenvolupades per les àrees encarregades de l'ordre públic.
- Des del tercer enfocament, les polítiques anirien destinades a millorar les oportunitats d'igualtat i valorarien no tan sols el treball productiu, sinó també el simbòlic, com a forma de lluita contra l'exclusió social.

1.2. La incidència del moviment per l'okupació en les polítiques públiques

1.2.1. Dues hipòtesis sobre okupes i polítiques de joventut

La nostra primera hipòtesi planteja l'impacte del moviment okupa en les polítiques de joventut

En primer lloc, partim de la base que les àrees de joventut han estat les úniques permeables a l'impacte del moviment pel fet que aquest ha estat catalogat com a fenomen juvenil. Això es pot comprovar analitzant el contingut de la premsa al llarg dels darrers cinc anys. D'altra banda, en les entrevistes efectuades alguns responsables polítics relacionen la “problemàtica” okupa amb inquietuds pròpies d'aquesta etapa de la vida. Els informes elaborats des de les diverses administracions també tipifiquen els okupes com a joves. Finalment, la temàtica okupa ha estat traslladada al Parlament de Catalunya pels responsables de l'àrea de joventut dels partits d'esquerres, com va ser el cas, en diferents moments, d'Ignasi Riera (ICV), Fidel Lora (EuiA) o Joan Ridao (ERC).

En segon lloc, i atès que el fenomen és considerat juvenil, l'Administració s'ha plantejat la resolució del conflicte únicament a través de les àrees de joventut, i no de les d'habitatge, treball o participació ciutadana, per exemple. Així, doncs, després que fos debatuda i refusada una petició de despenalització de l'okupació presentada per Fidel Lora al Parlament, el Govern de la Generalitat va encarregar a la Secretaria General de Joventut la creació d'una comissió per tractar aquesta qüestió. Els ajuntaments de municipis que tenen una presència considerable del moviment, com els de Barcelona o Terrassa, també han abordat l'afer des de les àrees de joventut corresponents.

La tercera premissa per configurar la nostra hipòtesi és la constatació del predomini de les polítiques perifèriques dutes a terme per les àrees de joventut. D'una banda, des dels diferents governs —tant els locals com l'autonòmic—, les polítiques de joventut no han estat considerades polítiques nuclears. L'única excepció és el Pla Nacional de Joventut Joves 2010, de la Generalitat de Catalunya, que ha estat aprovat fa només un any i encara es troba en la primera fase d'execució.

A més a més, en els darrers quatre anys les polítiques perifèriques han tendit a apostar per les polítiques afirmatives, amb una visió dels joves que afavoreix l'entrada del moviment okupa en l'agenda política. En conseqüència, com que les àrees de joventut han estat les més receptives al fenomen okupa, i com que aquestes àrees han desenvolupat bàsicament polítiques perifèriques, és en aquest tipus de polítiques on el moviment ha tingut més impacte.

Les demandes i les formes d'organització del moviment per l'okupació han trobat resposta en una certa adaptació de l'Administració i del teixit associatiu a aquesta nova realitat emergent a través de la modificació de les línies d'actuació que expliciten els seus projectes. Per exemple, la Llei d'associacions aprovada pel Parlament, actualment recorreguda davant el Constitucional per part del Govern central, inclou el reconeixement legal de l'associacionisme no formal.

La nostra hipòtesi alternativa passaria per considerar el moviment mateix com a generador, en la seva activitat quotidiana, de polítiques de joventut.

Considerem que les administracions no són els únics agents creadors de polítiques públiques, sinó que també el teixit associatiu, formal o no formal, dissenya i implementa *polítiques*.

En aquesta segona hipòtesi partim, d'una banda, d'una concepció innovadora de l'espai públic, la *governance* participativa, i, de l'altra, de l'enfortiment de l'esfera local com a espai emergent de govern. En el context de la *governance*, les polítiques públiques es fan des d'un espai públic on no solament hi ha l'Estat o les administracions, sinó també les iniciatives socials de la societat civil. Des d'una concepció participativa, el fet de facilitar la generació de polítiques públiques per part del teixit associatiu i la participació d'aquest teixit en la gestió estratègica i en el lideratge de les xarxes de *governance* reforça la democràcia i situa els objectius en allò que és públic.

Si adoptem una visió de *governance* participativa local, és evident que el moviment per l'okupació fa polítiques públiques. Malgrat el discurs del moviment per l'okupació, alineat radicalment en la lluita per un canvi estructural, l'àmbit en el qual ha generat més polítiques també ha estat el de les polítiques perifèriques i afirmatives.

Per tant, la segona hipòtesi podria quedar formulada de la manera següent: el moviment per l'okupació és un actor que produeix polítiques públiques. Les polítiques públiques del moviment responen a la definició de polítiques perifèriques. La intervenció del moviment té, en cada cas, un alt component territorial que li permet delimitar el camp d'impacte. Existeix un component d'enfrontament entre les polítiques que es desenvolupen des de l'Administració i les que es desenvolupen per part del moviment. Atès que tant l'Administració com el moviment duen a terme polítiques en un mateix territori, aquestes polítiques poden ser comparables.

1.2.2. Impactes o generació de polítiques del moviment okupa a partir de tres possibles dimensions

Tant en el cas de la primera hipòtesi com en el de la segona, analitzarem els impactes del moviment per l'okupació sobre les polítiques públiques a través de les dimensions que detallem tot seguit:

Quadre 1.2. Impactes del moviment per l'okupació en les tres dimensions de les polítiques

Okupació	
Dimensió conceptual	<p>Impacte alt</p> <ul style="list-style-type: none"> – Sobre la percepció social dels problemes d'habitatge i joventut i també sobre la configuració de l'agenda pública en certs moments.
Dimensió substantiva	<p>Impacte desigual</p> <ul style="list-style-type: none"> – Feblesa de les polítiques d'accés a l'habitatge, creixement de l'especulació immobiliària i criminalització de l'okupació mitjançant el codi penal. – Impossibilitat d'arribar a pactes o negociacions globals. – Incidència en les polítiques perifèriques. – Proposicions no de llei de despenalització de l'okupació per part de certs partits d'esquerres. (No se n'aprova cap.)
Dimensió operativa	<p>Impacte desigual</p> <ul style="list-style-type: none"> – Incidència sobre els àmbits legal i judicial: sentències absolutòries. – Experiències de negociació locals: Mataró (masoveria urbana) i Sant Cugat (Torreblanca). – Impossibilitat d'establir escenaris de negociació amplis.

Font: *Elaboració pròpia.*

- La dimensió simbòlica o conceptual.* Aquesta dimensió dóna compte dels valors i dels discursos que conformen el *policy paradigm* i que acoten el menú d'alternatives possibles. Es correspon amb el procés de construcció de problemes, explicitació de demandes, elaboració de discursos basats en valors, marcs cognitius i sistemes de creences determinats, i, finalment, amb la conformació d'agendes d'actuació públiques.
- La dimensió substantiva.* Aquesta dimensió es refereix als models i als continguts de les regulacions públiques. Es correspon amb el procés de

formulació de polítiques i presa de decisions, és a dir, a la fase en què es negocien continguts i opcions de fons i es formalitzen mitjançant decisions amb plasmació jurídica.

- c) *La dimensió operativa.* Aquesta darrera dimensió té a veure amb els processos d'organització i gestió de recursos, programes i serveis. Es correspon, doncs, amb el procés d'implementació, procés en què es posen en marxa mecanismes de producció de serveis, programes i projectes. Lluny de constituir una concepció tècnica, en aquesta dimensió es poden obrir nous espais participatius lligats tant a la gestió de recursos com a l'avaluació de diferents aspectes i al disseny de polítiques posterior.

2. ELS ESTUDIS DE CAS

Com hem dit en la presentació, la contrastació empírica dels elements presents en el marc teòric l'hem duta a terme per mitjà de casos d'estudi, els quals ens han permès analitzar les diverses pràctiques d'okupació existents a Catalunya i els seus impactes sobre les polítiques de joventut, ja sigui modificant les polítiques locals o bé aportant dimensions noves des d'una perspectiva autogestionària. El desenvolupament complet de tots set casos es pot trobar en el número corresponent de la col·lecció *Estudis*. Aquí, per tal de cenyir-nos a les limitacions d'espai, tan sols exposem les síntesis interpretatives de cadascun dels casos i un quadre resum final.

La metodologia emprada per als estudis de cas ha descansat en la realització d'entrevistes en profunditat i semiestructurades. Se n'han fet 24, tant a polítics com a tècnics de joventut i representants del moviment per l'okupació dels districtes i ciutats estudiats.

Ciutats o comarques	Casos d'estudi
BARCELONA	<ul style="list-style-type: none"> - L'autonomia okupa a Sants. - Gràcia, diversitat de pràctiques d'okupació. - Sant Andreu, l'okupació oberta al barri.
VALLÈS OCCIDENTAL	<ul style="list-style-type: none"> - Terrassa, laboratori del moviment i de la repressió. - Sabadell, l'experimentació de noves formes d'acció. - Sant Cugat, el centre social okupat de Torreblanca: els paranys de la negociació.
MARESME	<ul style="list-style-type: none"> - Mataró, potencial i límits de la masoveria urbana.

2.1. L'autonomia okupa a Sants

Les característiques de la xarxa crítica de suport a l'okupació al barri barceloní de Sants afegeixen un matís significatiu a l'hora de parlar de la presència i del protagonisme d'aquest fenomen. D'altra banda, la voluntat de construir contrapoders des de la societat civil i el fet de constituir un moviment sòlid i amb un suport social ampli compliquen el nostre esquema d'anàlisi.

Així, en la pràctica, malgrat que no s'ha engegat cap política seriosa d'habitatge social o d'espais autogestionaris al barri, els centres socials més emblemàtics —com l'Hamsa i Can Vies, per exemple— continuen desenvolupant la seva activitat, al marge de les administracions, però amb una forta incidència en el teixit associatiu del barri, que s'ha radicalitzat i pressiona directament l'Administració en altres àmbits de les polítiques. Aquest és el cas del moviment veïnal de Sants, que en els darrers cinc anys ha aconseguit impactes substantius notables, com el soterrament de les vies del tren.

En relació amb les polítiques de joventut del districte, és difícil parlar d'impactes que es reflecteixin mitjançant un canvi operatiu o substantiu en les polítiques de joventut per tot el que hem explicat anteriorment. Malgrat això, ens trobem en un escenari de polítiques afirmatives que podria afavorir aquesta situació.

Ara bé, el que ens demostra clarament el cas de Sants és la confirmació de la segona hipòtesi del nostre estudi. Des del moviment per l'okupació de Sants s'han generat polítiques de joventut en habitatge, formació, lleure i participació política. Pel que fa a l'habitatge, a través de l'okupació s'ha intentat trobar un lloc propi per viure reivindicant un ús per als habitatges buits i protestant contra l'especulació immobiliària. Respecte a la formació, s'han organitzat nombrosos tallers, tertúlies i conferències, i també s'ha promogut la implicació activa en l'organització d'un centre social, amb tot el que això comporta per a l'aprenentatge vital. Quant al lleure, les polítiques s'han encaminat cap a la creació i la utilització d'espais de trobada alternatius, així com cap a la celebració de concerts, "kafetes" i l'organització de festes majors alternatives. Finalment, han sorgit polítiques orientades a la participació política arran de la conscienciació en relació amb problemes socials i amb la recerca de possibles solucions mitjançant l'autoorganització assembleària als barris. Això no obstant, i malgrat la solidesa que ha arribat a assolir al barri de Sants, el moviment per l'okupació continua estant subjecte a l'evolució que fan tant els membres que el componen com els processos de repressió i criminalització que experimenta.

2.2. Gràcia, diversitat de pràctiques d'okupació

L'alta concentració d'okupacions al barri de Gràcia no s'ha traduït en un impacte rellevant en les tres dimensions de les polítiques públiques, ja que cap de les tres variables no s'ha comportat de manera clarament positiva. Així, si bé el capital social alternatiu és molt dens, ha estat poc coordinat. Respecte a la xarxa de polítiques, cal dir que al llarg del darrer any des de l'àrea de joventut del districte s'ha iniciat un diàleg amb sectors propers al moviment, però la resposta predominant de la xarxa de *governance* ha estat repressiva i de tancament. I, finalment, malgrat que el moviment compta amb un ampli suport al barri i que la seva presència s'ha incorporat a l'imaginari col·lectiu dels graciencs, també s'ha vist afectat per discursos criminalitzadors provinents bàsicament de l'Administració central —el Ministeri de l'Interior i la Policia Nacional— i per la mateixa dinàmica violenta d'alguns desallotjaments. En tot cas, el principal impacte substantiu no és tant un canvi de les polítiques d'habitatge o de joventut al barri, sinó més aviat la impossibilitat dels poders públics de fer complir la legislació vigent, sobretot en aquelles okupacions que compten amb més suport, com la Kasa de la Muntanya o Les Naus.

En la hipòtesi alternativa del moviment com a generador de polítiques públiques, és evident que la forta activitat contracultural desenvolupada al barri en els darrers disset anys d'okupació ha generat un gran nombre de polítiques culturals en la dimensió substantiva, especialment al voltant del centre social okupat Les Naus pel que fa a la producció artística alternativa —teatre, dansa, pintura, etcètera—, i també al voltant de la Kasa de la Muntanya pel que fa a la qüestió de la contrainformació, amb experiències tan ambicioses com el butlletí *El Borinot*, que va tenir una tirada de 5.000 exemplars fins que va desaparèixer l'estiu de l'any 2001, o el col·lectiu Xigra, graner informatiu per als moviments alternatius de la ciutat que compta amb material gràfic abundant. D'altra banda, cal esmentar la iniciativa Edicions Kasa de la Muntanya-Diatriba, que ha editat obres tan útils com *Okupació, repressió i moviments socials*, un llibre que ha estat traduït fins i tot al castellà arran de l'interès que ha despertat.

Quant a l'habitatge, cal dir que es fa difícil comptabilitzar la quantitat de persones que han accedit a un habitatge gratuït mitjançant la pràctica de l'okupació al barri de Gràcia, però el cert és que durant molts anys aquesta pràctica va superar l'oferta d'habitatge jove. A més a més, des del nostre punt de vista, els habitatges joves de la zona nord del districte que hi ha prop de les rondes no compleixen unes condicions d'integralitat mínimes: d'una banda, s'adrecen fonamentalment a joves de nivell adquisitiu mitjà, per la qual cosa en queden exclosos els joves més desfavorits; de l'altra, no es fa cap seguiment dels

joves que gaudeixen d'aquests habitatges, sinó que qualsevol jove en pot gaudir fins a una edat determinada —cal tenir menys de 31 anys per poder-hi accedir o per renovar el contracte.

Finalment, en l'àmbit de la participació l'activitat ha estat força elevada, amb interaccions desiguals per part de les associacions de veïns del barri i amb una relació marcada pel predomini del conflicte amb el districte.

2.3. Sant Andreu, l'okupació oberta al barri

Hi ha hagut impactes del moviment per l'okupació a Sant Andreu en les polítiques afirmatives. Sant Andreu és un dels barris que ha experimentat més amb fórmules de cogestió i autogestió dels equipaments per a joves. I, evidentment, té molt a veure amb això el bon comportament dels centres socials en tant que generadors de polítiques de joventut. D'aquesta manera, un capital social alternatiu fort i arrelat al barri, amb una combinació contradictòria de les variables de la xarxa de *governance* i de l'opinió pública, ha donat presència al moviment, tot i que el protagonisme en les polítiques finals no és tan evident.

Un exemple clar de la confirmació de la nostra hipòtesi del moviment com a element generador de polítiques és el de la Festa Major Alternativa. Des del col·lectiu Mili-KK - La Mandràgora s'organitzaven les festes majors alternatives de Sant Andreu des de finals dels anys vuitanta, de manera coordinada amb el programa oficial i amb un gran èxit de participació. El moviment per l'okupació pren el relleu a partir de mitjan anys noranta, i les seves activitats són tan populars que l'any 1998 les entitats del barri ofereixen al Palomar bona part de les subvencions que l'Ajuntament destina a la Festa Major. El Palomar es va negar a rebre aquests diners per coherència amb els criteris d'autogestió i autonomia. Aquest exemple anecdòtic —si es vol entendre així— és un bon resum de la incidència del moviment per l'okupació en les polítiques de joventut a Sant Andreu.

2.4. Terrassa, laboratori del moviment i de la repressió

Pel que fa al model d'incidència del moviment en les polítiques, hem vist que malgrat que el moviment presenta un gran capital social alternatiu i que es donen tensions suficients amb les altres dues variables, el comportament predominantment negatiu d'aquestes últimes ha mitigat la possibilitat d'impacte

del moviment en les polítiques de joventut. Sigui com sigui, és curiós que la forta presència de l'okupació a Terrassa —viscuda per l'Ajuntament com un conflicte— hagi reforçat les postures socialdemòcrates i de model biografista de la regidoria de Joventut, que ha pogut tirar endavant una política d'habitatge jove molt més eficient i equitativa que la dels altres casos d'estudi.

En el cas de Terrassa, podem afirmar la segona hipòtesi del nostre estudi: la del moviment com a generador de polítiques públiques. Malgrat els constants desallotjaments, el moviment ha estat capaç d'aglutinar al voltant seu un bon nombre de joves que han rebut formació política, social i cultural als centres socials, que han accedit eventualment a un habitatge gratuït i que han desenvolupat una gran capacitat organitzativa sobre la base de models assemblearis. Segons el mateix Ajuntament —i més encara en un model de polítiques afirmatives—, l'oferta d'activitats i oci alternatiu als centres socials cobria les necessitats d'un sector de població que mai no participaria en les dissenyades des de les administracions públiques. El fet que els joves puguin autoorganitzar lectures de poemes, exposicions artístiques, xerrades, festes, concerts, etcètera, confereix un valor afegit a la vessant lúdica, ja que implica responsabilització i participació de tot el col·lectiu, i no un consum passiu d'usuari.

2.5. Sabadell, l'experimentació de noves formes d'acció

En el cas de Sabadell partim d'una variable capital social local molt feble, que, en el nostre model, és la condició indispensable per tal que un moviment social tingui impacte en les polítiques públiques. Tot i que inicialment l'okupació de la Filària va aconseguir un cert suport i el capital social més alternatiu va girar al voltant seu, el projecte no s'arriba a consolidar i tampoc no s'acaba d'activar l'Assemblea Okupa del Vallès. L'activitat s'acaba centrant en la Plataforma Antifeixista, deixant de banda el treball en altres aspectes reivindicatius del moviment com l'anticapitalista, l'antiespeculatiu pel que fa a urbanisme, el fet de disposar d'espais de lleure desmercantilitzats i de teixir projectes polítics alternatius, etcètera. Les dificultats internes i externes de la casa —inseguretat davant el desallotjament, atacs feixistes...— van impedir la configuració d'un moviment prou sòlid que permetés tenir una presència suficient i articular coalicions crítiques per arribar a aconseguir algun tipus de protagonisme en les polítiques de joventut locals.

Malgrat que l'opinió pública hi era favorable, el moviment es va trobar amb una àrea de joventut feble dins l'Ajuntament, un Ajuntament mancat de mecanismes d'interlocució amb el moviment juvenil i que no tenia la necessitat

de tractar les okupacions com una temàtica pròpia, la qual cosa ja contradiu les premisses bàsiques de la nostra primera hipòtesi. L'única coincidència que podem trobar en aquest sentit és una certa relació conceptual entre les polítiques afirmatives d'habitatge —que ja es duïen a terme abans de les okupacions— i d'oci alternatiu desenvolupades per part de Joventut i les qüestions que el moviment per l'okupació posa damunt taula, com ara els problemes d'habitatge del col·lectiu juvenil i la necessitat de trobar espais de lleure i de socialització alternatius.

La segona hipòtesi, el moviment com a element generador de polítiques públiques de joventut, també queda descartada atès el reduït nombre d'activitats articulades orientades al públic que finalment es van arribar a dur terme dins les cases okupades.

2.6. Sant Cugat, el centre social okupat de Torreblanca: els paranys de la negociació

Igual que en l'apartat relatiu a Sant Andreu, en el cas de Torreblanca les tres variables del nostre model d'impacte es comporten de manera positiva, i, efectivament, a Sant Cugat es produeix un impacte en les polítiques de joventut. En particular, es crea un equipament nou per a joves i s'enceta un procés de gestió participativa d'aquest equipament. Així, doncs, la nostra hipòtesi sobre la incidència del moviment per l'okupació en les polítiques afirmatives de joventut es compleix, si bé la pèrdua de protagonisme que ha experimentat el moviment en els darrers mesos ens en fa matisar l'impacte des d'una perspectiva dinàmica.

D'altra banda, es compleix la hipòtesi alternativa del moviment com a generador de polítiques de joventut: els dos anys i mig d'activitat política i cultural oberta al poble per part de l'Assemblea de Torreblanca en són la prova. Precisament aquesta activitat ha legitimat les demandes dels okupes davant la societat santcugatena, malgrat que l'impacte substantiu i operatiu s'observa bàsicament en les polítiques afirmatives de joventut, mentre que l'impacte en les polítiques integrals és molt més baix. L'any 2001, PROMUSA va oferir, per primer cop, quaranta pisos de lloguer per a joves. En tot cas, les condicions d'accés són discriminatòries per als nivells d'ingressos més baixos, i el seu petit abast no significa cap fre per a l'especulació regnant en el món de l'habitatge a Sant Cugat.

2.7. Mataró, potencial i límits de la masoveria urbana

Encara que en aquest estudi de cas ens hem centrat en la presència i el protagonisme del col·lectiu Dret a Sostre, farem aquí un últim apunt sobre la casa okupada del Cafè del Mar. Actualment, després de ser desallotjada a mitjan 2001, continua tapiada i buida, però sembla que l'Ajuntament té la intenció donar-hi un ús com a centre cultural. Aquest fet també planteja un impacte conceptual, que més endavant es pot convertir en operatiu i substantiu, del feble moviment per l'okupació a Mataró, ja que ha posat damunt la taula de l'Administració local quina utilitat es donava a un immoble que feia anys que es mantenia deshabitat, malgrat que el moviment no tindrà cap influència ni en la gestió ni en la programació.

Centrant-nos en Dret a Sostre, cal dir que aquest col·lectiu compta amb una base estable i més o menys cohesionada —al voltant de quinze membres— que s'ha diversificat amb altres persones de la comarca. A més a més, el nombre de participants podria augmentar, ja que de moment el projecte es consolida amb la consecució del primer contracte de masoveria. Tanmateix, els problemes d'habitatge de la gent jove persisteixen, i Dret a Sostre s'obre a altres projectes com la XINA o la distribuïdora de llibres. Pel que fa a la relació amb els col·lectius restants, també es presenta un escenari favorable a causa de la reactivació de la xarxa alternativa del Maresme i del treball conjunt amb altres entitats de Mataró. La posada en pràctica de la masoveria en diferents indrets pot augmentar la xarxa crítica temàtica. El manteniment d'un discurs alternatiu i la recerca d'estratègies d'acció no convencionals, que fins ara han estat elements innovadors, seran igualment importants per tal de mantenir la tensió i el protagonisme dins la xarxa de polítiques públiques.

El cas de Mataró reflecteix la rigidesa i el tancament de les polítiques d'habitatge en general i també de les polítiques d'habitatge jove, ja que malgrat la presència d'un capital social alternatiu considerable en l'àmbit local, una voluntat explícita d'incisió en la xarxa i un marc simbòlic favorable que fins i tot ha donat lloc a certs moments de protagonisme del col·lectiu, no es donen uns canvis operatius i substancials mínims més enllà de la construcció d'habitatges de lloguer per a joves. Paral·lelament s'ha d'assenyalar que si bé no es pot dir que hi hagi una relació directa entre l'okupació del Cafè del Mar i l'aparició de Dret a Sostre amb l'inici de la construcció d'habitatges de lloguer per a joves per part de l'Ajuntament, és cert que totes dues coses coincideixen en el temps.

Això no obstant, la dinàmica de l'Administració —que ha obert vies de diàleg i ha fet diverses promeses— ha mantingut el grup a l'expectativa; és per

aquest motiu que no s'ha observat una tensió excessiva, però sí que ha crescut la desconfiança. L'àrea de joventut sembla que es mostra una mica més sensible a les reclamacions del moviment per l'okupació, i podria ser a través de la transversalitat que el grup aconseguís tenir una incidència més directa en altres polítiques com les d'habitatge, per exemple amb l'establiment del conveni per a la rehabilitació d'habitatge social.

A banda de les polítiques d'habitatge, cal destacar per últim el protagonisme de Dret a Sostre, com també d'altres col·lectius alternatius, en el replantejament del Consell Local de Joves, concretament debatent-ne la legitimitat i aprofundint en la participació política. En aquest cas, l'existència prèvia d'un consell ha estat un element decisiu a l'hora de trobar contactes i de generar debats —i també conflictes— entre el teixit associatiu juvenil i l'Ajuntament, ja que d'una altra manera aquesta relació difícilment hauria existit.

3. EL TRACTAMENT MEDIÀTIC

Per mitjà de l'anàlisi de premsa pretenem aproximar-nos a les estratègies discursives i la formació de marcs simbòlics que es generen en l'opinió pública sobre el tema de l'okupació. Hem analitzat les informacions aparegudes en tres períodes significatius de la història recent del moviment: *a)* de 1996 a 1998, anys de l'eclosió del moviment; *b)* els mesos de setembre a desembre de 1999, marcats pels fets del 12 d'octubre; *c)* l'any 2001, etapa caracteritzada per l'increment de desallotjaments. Els diaris analitzats per a les tres etapes han estat: *El Periódico*, *El País*, *El Mundo*, *l'ABC* i *l'Avui*.

3.1. El “moviment per l'okupació” a la premsa

És possible que en èpoques passades la realitat política pogués existir únicament oferint als mitjans del moment la crònica final dels esdeveniments, però en l'actualitat sembla clar que això ja no és així. Contràriament, en el període actual la realitat política necessita uns escenaris permanents per ser representada. D'aquesta manera, “les batalles de l'acció política consisteixen en un afany per anar escrivint i reescrivint l'acció política quotidiana en els mitjans de comunicació” (Cardús, 1995: 14). Aleshores, les qüestions centrals es basen a sortir o no sortir al telenotícies, a ser convidat a un debat o no ser-

Quadre 2.1. Quadre resum dels casos analitzats

CAS	Escenari predominant de polítiques locals de joventut	Presència i protagonisme del
		Capital social alternatiu <i>Posició de la variable</i>
Sants	Afirmatives, explícites i sectorials.	Sòlid i ampli. Positiu.
Gràcia	Afirmatives, explícites i sectorials.	Dens però poc coordinat. Desigual.
Sant Andreu	Afirmatives, amb elements biografistes o transicionals.	Fort i arrelat. Positiu.
Terrassa	Integrals i transversals amb components de política afirmativa.	Fort i arrelat selectivament. Desigual.
Sabadell	Afirmatives i explícites amb elements de transversalitat.	Feble i amb manca d'arrelament. Negatiu.
Sant Cugat	Afirmatives, explícites i sectorials.	Fort i plural. Positiu.
Mataró	Integrals i transversals amb forts components de política afirmativa.	Fort pel que fa al col·lectiu Dret a Sostre; feble quant a moviment. Desigual.

moviment per l'okupació		Impacte en el camp de les polítiques de joventut
Xarxa de governança Posició de la variable	Marc cognitiu i opinió pública Posició de la variable	
Impossibilitat de diàleg. Negatiu.	Ampli suport local. Positiu.	Baix en les polítiques municipals. Elevat en la dimensió autogestionària.
Tímida obertura a la negociació; predomini de la repressió i el tancament. Negatiu	Suport d'un ampli sector juvenil. Desigual.	Baix en les polítiques municipals. Elevat en la dimensió autogestionària.
Tímida obertura a la negociació; predomini de la repressió. Negatiu.	Suport d'un sector juvenil i comunitari important. Positiu.	Mitjà-baix en les polítiques municipals. Mitjà-alt en la dimensió autogestionària.
Negociacions sempre frustrades. Negatiu.	Campanyes dures de criminalització. Negatiu.	Força alt tant en les polítiques municipals com en la dimensió autogestionària.
Manca de mecanismes d'interlocució. Negatiu.	Suport local relativament ampli però difús. Positiu.	Mitjà-baix en les polítiques municipals i baix en la dimensió autogestionària.
Negociació amb èxit. Positiu.	Ampli suport a les negociacions. Positiu.	Alt amb risc de desdibuixament de l'impacte.
Promeses no complertes. Negatiu.	Ampli suport al diàleg i als acords. Positiu.	Mitjà en les polítiques municipals i més baix en la dimensió autogestionària.

ho i a aconseguir l'atenció d'algun columnista evitant la seva desaprovació, però, per damunt de tot, evitant el fet dramàtic de passar inadvertit. Aquestes són les preocupacions bàsiques de la política *massmediàtica*, en la qual no aparèixer als mitjans significa gairebé no existir.

Ens enfrontem així a una batalla simbòlica, a una lluita per la imposició de marcs cognitius. I és que el combat polític no es limita a l'exercici de la violència directa sobre les coses i les persones, sinó que també té a veure amb una qüestió de *violència simbòlica* (Bourdieu, 1994: 145-146), sobretot mitjançant la imposició d'un llenguatge que, alhora que denomina la realitat, la modela i, addicionalment, la naturalitza. Per això, els diversos actors polítics mobilitzen els recursos desiguals de què disposen per intentar aconseguir, a través de tàctiques i estratègies, que els mitjans de comunicació en general i la premsa en particular ofereixin una interpretació del tema de què es tracti i de la seva posició al més favorable possible per als interessos propis.

Es tracta d'una batalla política de primer nivell, ja que el marc mitjançant el qual s'analitza una qüestió o un esdeveniment comportarà que aquesta es defineixi en un sentit o en un altre, i aquesta definició tindrà l'efecte de col·locar uns actors en una posició avantatjada i uns altres en una posició més difícil. Per exemple, que l'okupació sigui definida essencialment com un problema d'ordre públic vol dir que el problema se centra en les persones del moviment i que el sistema l'ha de resoldre bàsicament a través dels jutjats, de les forces de seguretat i dels departaments d'Interior o Governació. Per contra, si l'okupació es defineix com un conflicte polític —perquè l'okupació respon a l'actuació d'un moviment social que reflecteix mancances del sistema social en què vivim—, aleshores el problema ja no és el moviment, sinó les estructures i les institucions actuals. Si ens centrem en l'acció d'ocupar, no és el mateix que s'entengui com un problema l'okupació d'immobles deshabitats, l'especulació amb els edificis o bé l'existència de la propietat privada, per anar a l'extrem.

En aquest estudi ens referirem únicament a la premsa. Respecte a aquest mitjà de comunicació, cal tenir en compte —tal com afirma Salvador Cardús— que probablement és el mitjà que produeix una millor realitat política, ja que és el millor productor de discursos *eficaços* i *eficients*. Com hem dit una mica més amunt, la televisió té la força de la representació, de la presència, però en canvi no disposa de la capacitat de creació de discurs permanent. A la televisió la brevetat del *tempo* informatiu no permet que qualli un discurs clar i concís, de manera que la realitat política es construeix, més que en el discurs, per una presència o per una absència continuades. Per aquesta raó la televisió no pot

substituir la premsa a l'hora de crear un discurs polític permanent (Cardús, 1995: 18).

Abans d'encetar l'anàlisi, es fa necessari dir alguna cosa sobre les característiques de la batalla simbòlica del nostre cas. En primer lloc, destaca la asimetria de poder, de recursos de tot tipus —econòmics, socials i simbòlics— de què compten, d'una banda, el moviment per l'okupació, i de l'altra, les administracions i les institucions judicials i policíiques. Aquesta desigualtat de poder i de recursos queda reflectida en la capacitat per fer aparèixer el discurs propi d'uns i d'altres. Com veurem tot seguit, mentre que el discurs del moviment per l'okupació apareix en comptadíssimes ocasions, la presència directa dels discursos policíacs i institucionals és força més elevada. En aquest sentit, pel que fa a les relacions que estableixen els mitjans de comunicació, cal dir que imposen una lògica de joc que és molt difícil d'assumir per al moviment per l'okupació, i molt més assumible per la seva contrapart.

3.2. *Fabricació de l'esdeveniment*

L'anàlisi sistemàtica de la cobertura que la premsa diària duu a terme de tot allò que fa referència al moviment per l'okupació mostra que, majoritàriament, aquest mitjà se centra en dos apartats. En primer lloc, en les activitats que es poden considerar extraordinàries: desallotjaments, manifestacions, accions directes, etcètera. En segon lloc, en tota l'amalgama de qüestions legals i judicials en què s'han vist envoltats els membres del moviment —judicis per les okupacions, per les accions reivindicatives, etcètera— o bé en el debat i la discussió política i judicial sobre el tractament polític i jurídic que havia de rebre l'ocupació d'immobles deshabitats.

En concret, la nostra anàlisi indica el següent: que les activitats extraordinàries apleguen el 60% de casos com a temàtiques principals, i que els desallotjaments, per si sols, representen el 15% dels temes principals i assolixen el 26% si tenim en compte indistintament que apareguin com a temes principals o secundaris (vegeu les taules 3.1 i 3.2). En relació amb les qüestions legals i judicials, s'observa que el 50% dels impactes estan relacionats amb temàtiques judicials.

Taula 3.1 Tema de l'impacte. Percentatge.

	Tema principal de l'impacte	Tema secundari de l'impacte
Sense adjudicar	0,5	41,6
Acció de suport	0,9	-
Acció directa	9,2	1,7
Acte de suport	1,2	1,2
Altres moviments	0,9	0,3
Context sociopolític	2,9	2,1
Desallotjament	15,4	10,9
Habitatge	1,0	3,6
Joventut	1,4	3,6
Manifestació	5,0	6,8
Moviment	12,1	4,3
Okupació d'una casa	1,6	0,3
Policíac, legal o judicial	28,1	14,2
Roda de premsa	1,4	1,4
Terrorisme	1,4	1,0
Violència	17,0	6,8
Total	100,0	100,0

Per contra, les activitats del moviment que poden ser considerades ordinàries, és a dir, tot allò referent a la gestió quotidiana i a les activitats que es desenvolupen als centres socials okupats —xerrades, debats, concerts, tallers, etcètera— només són dignes de cobertura excepcionalment. I, a més a més, quan ho són, molt sovint és a conseqüència del fet que les activitats extraordinàries han format part de l'agenda de premsa continuadament. Ens referim a la lògica d'oferir, després que hagi estat actualitat, explicacions o reportatges d'aquest estil: ¿qui hi ha darrere les notícies sobre okupes?, ¿quin perfil tenen?, ¿què fan?, ¿de quina manera ho fan?, etcètera.

Això era d'esperar, tenint en compte el que s'acostuma a considerar un esdeveniment digne de cobrir mediàticament. Així, doncs, la premsa tan sols ha cobert els fets més excepcionals i menys quotidians, allò que trenca la monotonia i té un cert grau d'espectacularitat.

3.2.1. La imatge

Si ens fixem en la imatge que s'ofereix del moviment, són ben pocs els casos que donen una imatge que s'hagi pogut considerar positiva —al voltant d'un de cada quatre—, ja que en la gran majoria d'ocasions la imatge es pot considerar negativa —el 35% dels casos—. D'acord amb aquests paràmetres, les imatges que es poden considerar neutres representen al voltant del 40%.

Des d'aquesta línia d'anàlisi, és interessant destacar que, després del periodístic, el discurs més difós pels mitjans és el que considerem policíac, és a dir, un discurs que no és altra cosa que una reproducció del que manifesten les fonts policíacques —el 17% dels casos—. El segueix el discurs institucional —en el 14% dels casos—, per al qual es consideren tant les administracions com les institucions. Contràriament, el discurs del moviment per l'okupació només hi és present en el 5,5% dels casos.

Si mirem de discernir quina és la imatge que cada actor ofereix del moviment, ens adonarem que el discurs negatiu parteix bàsicament dels periodistes, de les institucions públiques i dels cossos de policia. Destaca el cas del discurs policíac, en què gairebé el 85% d'ocasions mostra una imatge negativa; en el cas del discurs institucional, el percentatge baixa fins al 40%, mentre que el percentatge és del 25% en el cas del discurs periodístic. D'aquests dos últims convé remarcar que només al voltant del 15% constitueixen discursos positius respecte al moviment. Tanmateix, els que majoritàriament sí que n'ofereixen una imatge positiva són els discursos del mateix moviment per l'okupació —el 72%— i els de moviments socials en general —gairebé el 80%—. Tal com acabem de veure, el problema és l'escassa presència comparativa que té aquest moviment (vegeu la taula 3.2).

Taula 3.2. Discurs predominant. Percepció de l'impacte. Percentatge.

		Percepció del cas			
		Negativa	Neutra	Positiva	Total
Discurs predominant	Institucional	39,2	45,6	15,2	100
	Moviment okupa	5,9	20,6	73,5	100
	Moviments socials	-	21,4	78,6	100
	Periodístic	25,0	59,2	15,8	100
	Personal	22,8	22,8	54,4	100
	Policíac	83,8	15,2	1,0	100
Total		35,0	41,6	23,4	100

La representació que mostren majoritàriament els mitjans de comunicació escrits és la d'una qüestió d'ordre públic. Les ocasions en què l'okupació és tractada com una temàtica de joventut o d'habitatge són mínimes, i aquest fenomen mai no és tractat com una qüestió política. Concretament, la imatge que n'ofereixen els diaris s'associa amb la violència i apareix com una temàtica estretament relacionada amb el món judicial i amb la policia. La nostra anàlisi indica que la temàtica principal del 28% dels impactes està relacionada amb qüestions legals, judicials o policiaques, valor que arriba fins al 42% si tenim en compte també les temàtiques secundàries. A més a més, com acabem de veure, la meitat de les vegades que el moviment apareix a la premsa queda relacionat amb afers judicials, i paral·lelament la policia apareix en el 62% dels impactes relatius a l'okupació (vegeu la taula 3.3). D'altra banda, gairebé en la meitat d'impactes —el 44%— el moviment queda connectat, d'una manera o d'una altra, amb la violència, ja sigui en el text de la notícia, en la fotografia o en alguna informació secundària afegida (vegeu la taula 3.3), fins al punt que la violència pot ser considerada la temàtica principal del 17% dels impactes i de vegades constitueix la notícia per ella mateixa (vegeu la taula 1).

Taula 3.3. Casos amb referència a determinades qüestions. Percentatge.

	Sí	No	?	Total
Referència a la violència	43,8	55,6	0,5	100
Referència a la policia	62,0	37,8	0,2	100
Connexió amb altres temes judicials	49,6	50,3	0,2	100

A les notícies que podríem entendre que donen una imatge neutra del moviment, sovint s'hi afegeixen informacions —moltes vegades descontextualitzades en l'espai i en el temps— que relacionen el fenomen amb actes violents: disturbis, enfrontaments amb la policia, etcètera. També és habitual que quan la notícia s'aproxima a algun esdeveniment d'una manera més o menys neutra, el titular destaquï per damunt de tot algun incident que es pugui qualificar com a violent. Els exemples següents mostren el que hem explicat sobre els afegits descontextualitzats:

— *El Periódico*, 8 de febrer de 1998: "La càrrega policíaca contra els 'okupes' sacseja Barcelona. La FAVB, el Col·legi d'Advocats i un regidor del PI denuncien l'actuació."

“La Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB), l'Ajuntament i la Comissió del Col·legi d'Advocats van criticar ahir amb duresa la càrrega policíaca de divendres passat contra els okupes que es van concentrar davant dels jutjats de Barcelona.”

A l'últim paràgraf, hi deia:

“D'altra banda, els cinc okupes detinguts divendres a la nit després d'una manifestació davant de l'Ajuntament de Cornellà van passar ahir a disposició judicial. Els joves van ser acusats per la policia de llançar còctels *molotov* contra la façana del consistori. A l'Hospitalet, un centenar d'okupes encara estan acampats davant de la seu de l'Ajuntament en protesta pel desallotjament de la Vakeria.”

- *El País*, 7 de juny de 1998: “*El juez rectifica y anula la prisión para nueve 'okupas'.*”

“*El titular del Juzgado de Instrucción número 23 de Barcelona, José Alfonso Tello Abadía, rectificó ayer una decisión suya de hace unos días y revocó la orden de busca y captura e ingreso en prisión de nueve de los 40 okupas del cine Princesa que fueron desalojados en octubre de 1996.*”

I al darrer paràgraf es podia llegir el següent:

“*En Terrassa se produjeron unos incidentes el jueves por la noche durante una manifestación de protesta por el desalojo de una vivienda de la calle de Sant Jaume. Fuentes municipales aseguraron ayer que los destrozos en bienes públicos superan las 400.000 pesetas, al margen de los daños a comercios y viviendas privadas.*”

Paral·lelament, quan es produeix la connexió del moviment amb la violència, l'exageració i la dramatització esdevenen pràctiques habituals. La tendència dels mitjans a buscar allò més espectacular, allò més extraordinari, fa que es dramatitzin alguns incidents de tal manera que fins i tot s'acaba adoptant vocabulari bèl·lic de l'estil “batalla campal”, “ràtzia okupa”, “guerrilla urbana”, etcètera. Això es pot constatar en diferents diaris del dia 29 d'octubre de 1996, l'endemà del desallotjament del cinema Princesa:

- *El Periódico*: “*Desokupados. La policía asaltó el cine Princesa en una acción que se saldó con 48 detenidos.*” “*Batalla callejera por el desalojo de los okupas.*” “*Ataque a la Jefatura Superior de Policía.*”

— *El País*. “Batalla en Vía Laietana.” “*Contraataque nocturno de los ‘okupas’ para pedir la libertad de los detenidos.*”

— *Avui*. “El desallotjament dels ‘okupes’ acaba en una batalla campal.”

En contraposició, el moviment només s’associa a la qüestió de l’habitatge o bé és tractat com una temàtica de joventut en el 5% dels impactes, ja sigui com a tema principal o com a tema secundari —en concret, és el tema principal en un percentatge irrisori: menys de l’1% en tots dos casos—. Això no obstant, les vegades que el fenomen okupa apareix com una variable explicativa representa el 12,5% en el cas de l’habitatge i el 14% en el cas de joventut.

3.2.2. Allò implícit i pressuposat

Més enllà del fet que la imatge atorgada al moviment per l’okupació sigui positiva, negativa o neutra, és molt important intentar fer emergir els pressupòsits, les coses implícites, els esquemes cognitius impensats que organitzen i estructuraven el tractament de la premsa. Parlem de fer aflorar allò que Berger i Luckmann anomenen “món donat per descomptat”¹, o el que P. Bourdieu denomina *doxa* dominant, que —com afirma el sociòleg francès— es difon mitjançant un procés de *violència simbòlica*.

El primer que acostumen a acceptar la pràctica totalitat dels impactes —sigui un discurs policíac, institucional, periodístic o personal— és la visió de l’“okupació” i del moviment que la defensa com un “problema”. El corol·lari posterior és que cal buscar mesures per resoldre aquest problema. Un vegada arribats a aquest punt, trobem diverses concepcions. Bàsicament, podríem dir que hi ha dues postures majoritàries: d’una banda, la que no troba cap legitimitat al moviment i defensa vies penals per solucionar-lo; de l’altra, la que mostra una certa comprensió i reconeix una certa legitimitat tant a la iniciativa com a algunes de les demandes que planteja, i que, al capdavant, defensa més aviat una via de negociació institucional per solucionar el “problema”. Per tant, constitueixen una estranya excepció les concepcions que no veuen l’okupació com un problema i que, en canvi, consideren com a tal l’especulació o l’excés de protecció legal del dret a la propietat. Aquestes visions s’acostumen a detectar en les seccions d’opinió o bé en les comptades ocasions en què es fa sentir la veu del moviment o la d’algun intel·lectual crític d’esquerres.

1. El concepte fa referència al “conjunt de suposicions generals que cada societat engendra en el decurs de la seva història, i que passen per ser autoevidents i incontrovertibles. Aquesta cosmovisió socialment predeterminada ens ve ja donada, almenys en part, pel mateix llenguatge” (Berger, 1992:143).

La segona cosa que s'accepta majoritàriament en els impactes és la concepció del moviment per l'okupació com un "conflicte" des d'un punt de vista negatiu i des d'un paradigma "no conflictivista" de la realitat social. Es parla del "conflicte okupa" sobre la base del fet que el conflicte és dolent, des de la concepció que allò que permet avançar és el pacte i el consens. Una versió minoritària d'aquest paradigma seria la que interpreta de manera comprensiva el conflicte, en el sentit que no fa sinó expressar una problemàtica social latent. Aquesta visió sol aparèixer bàsicament en articles d'opinió que intenten explicar les causes del moviment. És estranyíssima l'excepció —fins al punt de trobar-ne només un cas entre els 577 analitzats— arran de la qual no s'accepta aquest paradigma i se n'adopta un de "conflictivista": és a dir, es concep el conflicte com quelcom substancial a la realitat social i necessari per avançar socialment.

Finalment, el tercer marc que s'accepta és el que ofereix una concepció simple de la violència. El concepte de *violència* que s'utilitza gairebé sempre de manera única i exclusiva és el que es refereix a trencadisses, enfrontaments amb la policia, baralles, etcètera. Es deixen de banda, doncs, concepcions més riques i complexes d'aquest mot que tinguin en compte els diferents tipus de *violència estructural o simbòlica* —relatiu a totes aquelles estructures socials generadores de desigualtat—. En aquest sentit, el reduït nombre de casos que no acceptarien la concepció simple i defensarien conceptes més complexos el constituïrien alguns dels escassos discursos del moviment o algunes aportacions incloses en articles d'opinió.

Abans de cloure aquest apartat, però, cal remarcar que la nostra anàlisi fa palès que l'estatus que els diaris analitzats atorguen a les notícies del moviment és un estatus "no polític". No s'han trobat notícies sobre el moviment en la secció de política, que es reserva gairebé exclusivament als polítics dels partits més votats.

3.3. La construcció mediàtica del moviment i de l'okupa

3.3.1. La construcció mediàtica del moviment

La representació que fa la premsa escrita del moviment per l'okupació generalment és simplista, homogeneïtzadora i molt sovint apolítitzada, i, com ja hem vist, presenta el moviment immers de manera permanent en assumptes judicials, policíacs i violents. Amb aquestes últimes vinculacions, que el duen a l'àmbit del "problema" d'ordre públic —com també hem vist—, les portes resten obertes per tal que el moviment quedi estigmatitzat.

Atès que el moviment no és considerat un assumpte prou important i que té un estatus “no polític”, no s’hi esmercen gaires recursos. En general, els periodistes als quals s’encomana la cobertura d’informacions relacionades amb el moviment per l’okupació no coneixen gens aquesta iniciativa, i tampoc no hi poden dedicar el temps i els recursos necessaris per entendre-la. D’aquesta manera, quan el moviment està d’actualitat convé emplenar pàgines, tant si es coneix la realitat sobre la qual s’escriu com si no es coneix. I si se n’ha de parlar sense tenir el suport d’un discurs propi, l’autonomia relativa de què disposen els periodistes queda limitada, ja que al final s’acaben manllevant discursos d’altri. S’adquireixen sobretot discursos de les fonts “fiables”, que, com ja hem apuntat, solen ser els cossos de policia i les institucions públiques, però no pas el mateix moviment. Tots aquests factors, units a la lògica general de tria i selecció del que és un esdeveniment mediàtic, ens ajuden a entendre el tipus de representació que es fa del moviment, i que mostrem tot seguit.

Simplicitat i homogeneïtzació

En primer lloc, s’ofereix una visió simple i homogeneïtzadora, i, per tant, molt allunyada de la complexitat i l’heterogeneïtat interna del moviment. Sovint es parla dels “okupes” i del “moviment okupa” gairebé com un subjecte col·lectiu, com si es tractés d’un moviment organitzat en un projecte comú únic. Es parla d’allò que el “moviment” pretén o pensa, com si existís un organisme centralitzat que representés la voluntat del moviment en general. Normalment, quan es parla de la seva heterogeneïtat es fa per referir-se a les diferències individuals de les persones que el formen, però no pas de la diversitat de projectes col·lectius —dels diversos models d’okupació existents i dels diferents objectius i maneres d’actuar que tenen—. Es pren el fet comú d’okupar immobles deshabitats com a característica definidora per atorgar l’estatus d’únic moviment, fins al punt que molt sovint en una mateixa notícia es parla dels moviments de Barcelona i de Madrid sota una mateixa etiqueta: “*los okupas*”. Aquest tractament fa que la realització d’una acció impliqui el moviment en conjunt: una acció a Terrassa o a Madrid afecta la imatge del col·lectiu a Barcelona, per exemple. Paral·lelament, això facilita que en un moment determinat es pugui criminalitzar tot el moviment només pel que diu o fa una de les parts que el componen.

— *La Vanguardia*, 22 de març de 1998: “*Una manifestación de okupas reúne a 1.500 personas en Barcelona.*”

“*Casi nada que ver con los violentos incidentes que se registraron la noche del viernes en Madrid. Los okupas lograron ayer una demostración de fuerza, al congregarse en una manifestación en Barcelona a unas 1.500 personas, según la Guardia Urbana [...].*”

I en un insert breu titulat “*Pasan a disposición judicial 31 de los 57 detenidos*”, es diu:

“*La policía ha puesto a disposición judicial a 31 okupas de los 57 detenidos tras los enfrentamientos registrados con las fuerzas de seguridad en el barrio madrileño de Malasaña la noche del viernes [...]*”

De la mateixa manera que, com hem vist, no s’atorga l’estatus de tema polític a tot allò que fa referència al moviment, el fenomen tampoc no és presentat com una matèria política. De vegades és presentat com un moviment format per joves inconformistes que defensen altres maneres de viure, com un fenomen contracultural; en altres ocasions, es presenta simplement com una banda de delinqüents comuns o com un dels fenòmens de les “tribus urbanes”. En tot cas, mai no és presentat com un moviment social en el qual molts dels centres socials okupats són projectes basats en un pensament estratègic i tàctic d’acord amb uns objectius que es poden considerar polítics —sempre que no utilitzem aquest adjectiu exclusivament per a la política institucional—. D’altra banda, aquesta visió comporta que les manifestacions de “violència” s’acostumin a interpretar en termes de patologia social, de “violència gratuïta”, de vàndals, sense que s’intenti entendre el significat que els agents confereixen a aquests actes ni les seves causes profundes. Vegem, per exemple, el subtítol següent:

— *El Mundo*, 1 de novembre de 1996: “*Los ‘okupas’ anuncian más acciones y piden que no se les criminalice. Terrassa espera que la fábrica se desaloje sin ‘violencia gratuita’*”

Estereotips, confusió i criminalització

Sigui pel desconeixement, per l’adopció de discursos manllevats o per la combinació simultània d’aquests dos factors, la veritat és que, en moltes ocasions, quan s’intenta donar compte del funcionament del moviment es donen explicacions estereotipades i confuses, que, lluny d’aclarir uns conceptes, els fan encara més difícils d’entendre. Són freqüents les explicacions que es basen en visions anteriors d’altres periodistes, de la policia o de les institucions públiques. En aquest sentit, el desconeixement i l’ús de categories no adequades per a la comprensió del moviment fan que sovint les explicacions que es donen o les interpretacions que es fan siguin confuses, i, de vegades —en el cas dels periodistes més bastos— arriben a ser informacions sense sentit o contradictòries internament. En molts casos es parla dels “okupes” juxtaposant-los a categories de definició ideològica com “independentistes”, “anarquistes”, “comunistes”, etcètera—, talment com si pertanyer a la categoria “okupa”

excloués la identificació amb les esmentades o amb d'altres. La ignorància i la manca d'interès per comprendre el moviment per dins² es mostra igualment en el fet de no parlar de l'existència de diferents models d'okupació o en el fet que mai no es parli de l'existència d'una part que s'identifica amb el corrent i el projecte conegut com a *autonomia*. Aquesta manera particular d'emprar la categoria *okupa* queda reflectida clarament en alguns articles com els següents, que parlen dels fets esdevinguts el 12 d'octubre de 1999 a Sants:

— *El País*, 14 d'octubre de 1999: “*La Delegación del Gobierno sostiene que los destrozos de Sants estaban planificados al detalle.*”

“La Delegación del Gobierno y la policía mantienen la teoría de que los graves destrozos causados por unos 600 jóvenes extremistas en Sants estaban planificados al detalle y respondían a una táctica de guerrilla urbana similar a las que utilizan las juventudes independentistas de Jarrai en el País Vasco. La Plataforma Antifascista, que engloba a jóvenes anarquistas, comunistas, okupas e independentistas radicales, convocante de la manifestación del pasado martes, negó que sus actos estuvieran planificados. Según los convocantes, la violencia en Sants tenía como origen ‘la crispación y el cabreo’ que se vive en el barrio, donde los skinheads, aseguran, ‘atacan casi a diario’ a miembros de su colectivo.”

La confusió es fa palesa també en notícies que asseguraven la infiltració de diversos grups dins el moviment per l'okupació. L'any 1998, i seguint directament les informacions de la policia, s'afirmava que en el moviment s'havien infiltrat independentistes i grups violents que l'instrumentalitzaven, i es citava com a exemple el centre social okupat de Can Vies. Segons la premsa escrita, això demostrava la infiltració d'independentistes dins el moviment, cosa que, analitzada adequadament, implica raonaments de diferents tipus: l'okupa només pot ser okupa; no es pot ser independentista i okupa; no és possible que alguns independentistes formin part del moviment okupa, etcètera. Semblava que no podia ser que alguns membres del moviment fossin independentistes, o que hi hagués col·lectius independentistes dins el moviment, quan resulta que això és el que succeeix efectivament. Aquest cas ens mostra també que la policia va poder fer circular un discurs “criminalitzador” que permetia legitimar algunes de les seves actuacions més polèmiques. Al mateix temps, ens dóna una idea de la facilitat amb què el discurs policíac al voltant d'aquesta

2. No ens referim a l'interès o a la manca d'interès d'un professional del periodisme en particular, sinó de les estructures mediàtiques en general. L'interès s'hauria de reflectir en la dedicació de recursos com ara temps, diners, personal, etcètera, que permetés oferir una cobertura adequada i seriosa.

temàtica va poder circular per la premsa. Els titulars següents exemplifiquen el que hem expressat sobre les “infiltracions”:

- *Avui*, 6 de març de 1998: “Grups radicals utilitzen els ‘okupes’, segons la policia.”
- *El País*, 6 de març de 1998: “*La policía piensa que otros grupos instrumentalizan a los okupas.*”
- *El Mundo*, 6 de març de 1998: “*La policía vincula el movimiento ‘okupa’ a grupos independentistas y antisistema violentos.*”

El desconeixement a què al·ludim també pot ser un dels motius que expliquin que, en molts dels casos analitzats, es representi el moviment a partir d’una lògica de funcionament i d’una estructuració que no li són pròpies. Molt sovint els periodistes es refereixen al moviment pensant en les categories de les estructures dels partits polítics i del sistema de democràcia representativa existents, i no pas seguint les característiques pròpies del moviment. Per tant, es parla de “representants” en comptes de parlar de “portaveus”; es parla de l’“Assemblea d’okupes” com si es tractés d’una direcció central i centralitzada; es parla del moviment per l’okupació com si actués sota unes consignes, unes tàctiques i unes estratègies úniques, i sovint és etiquetat “col·lectiu okupa”.

Per últim, cal destacar el paper “criminalitzador” que, ja sigui per l’acció directa d’alguns periodistes o bé per l’adopció del discurs policíac —sense contrastar-lo amb cap altre, és a dir, simplement considerant-lo vàlid pel fet de provenir de la policia—, ha dut a terme en algunes ocasions la premsa. Un primer exemple il·lustratiu el trobem l’any 1998, amb la difusió d’un famós informe policíac sobre el moviment³. L’informe va donar peu a titulars que alertaven de la possible vinculació del moviment amb “grups violents” i “grups polítics antisistema”. D’altra banda, s’hi declarava que aquest era un moviment a partir del qual s’intentava reclutar adeptes per a la lluita armada, i *La Vanguardia* prevenia, d’acord amb l’informe esmentat, sobre la possible connexió del moviment amb Jarrai.

El segon exemple es basa en els fets ocorreguts el 12 d’octubre de 1999 a Sants, moment en què es va dir que el moviment estava relacionat amb la guerrilla urbana. També es va connectar, artificialment i sense proves, amb el llançament de còctels *molotov* destrosses a empreses de treball temporal i a caixers, amb l’argumentació que els fets succeïen allà on el moviment tenia una implantació sòlida.

El tercer exemple, amb el qual s'ha anat un pas més enllà, és la vinculació que s'ha fet del moviment amb ETA, arran de les detencions d'alguns membres acusats de ser col·laboradors o membres d'aquesta banda. Un vegada més, el procediment ha consistit a acceptar com a vertaderes les versions policiaques i judicials, sense posar-les en dubte i sense respectar la presumpció d'innocència, seguint el comportament dels mitjans —llevat d'honroses excepcions— quan tracten temes vinculats amb el “terrorisme”⁴. Cal pensar que, malgrat que quantitativament siguin pocs els casos que vinculen el moviment amb Jarrai o amb ETA, aquestes informacions tenen un gran impacte. Els titulars següents són mostres d'aquesta situació:

- *El Periódico*, 19 de setembre de 2001: “La Delegació equipara okupes i terrorisme.”
- *La Vanguardia*, 30 de novembre de 2001: “*Rajoy establece un nexo entre okupas y ETA.*”

3.3.2. La construcció mediàtica de l'okupa

La representació majoritària del militant del moviment per l'okupació és estereotipada i sovint s'estigmatitza mitjançant etiquetes que, a banda del seu significat etimològic, per a la major part de la població tenen una càrrega pejorativa. El perfil que es presenta normalment és el d'un “jove anormal”, utilitzant etiquetes com ara “radical”, “antisistema”, “alternatiu”; d'altres fan que formi part d'una “tribu urbana” o, semblantment, d'un d'aquells grups “problemàtics i sovint violents” com els *skinheads*, els “ultres” del futbol, etcètera; i encara d'altres els relacionen amb un nucli de “violents”. En canvi, destaquen per la seva absència el conceptes de caire neutre o positiu com “activistes” o “militants”: el primer només és usat en quatre casos, xifra que representa un percentatge insignificant —0,7%—, mentre que el segon tan sols apareix en dues ocasions, i només en una d'elles es fa referència a l'expressió “militant okupa”. Tot seguit mostrem un exemple de la visió dels okupes com una tribu urbana:

- *ABC*, 2 de novembre de 1999: “*La violencia de las tribus urbanas ha dado lugar a 200 detenciones este año.*”

3. Partem del conegut “*Estudio sobre okupas de la ciudad de Barcelona*”, elaborat per la Policia Nacional.

4. Una anàlisi brillant i molt recomanable sobre aquesta qüestió és la que va dur a terme Antoni Batista en la seva tesi de llicenciatura. Es pot trobar una article de l'autor i d'altres sobre el discurs mediàtic en relació amb ETA a la revista *Ambits de Política i Sociologia*, núm. 6, 1998.

“La violencia urbana protagonizada por tribus urbanas no da tregua a los cuerpos policiales, que este año han detenido a 130 ‘skinheads’. Los expertos advierten de que el futuro aumento de la inmigración puede disparar la xenofobia si no se aplican medidas preventivas adecuadas. Asimismo, desde enero se han arrestado a 40 ‘okupas’ a los que se atribuye la colocación de 46 artefactos explosivos.”

El fet d'associar l'okupa amb els joves transcendeix el fet empíric per convertir-se en una part del perfil periodístic del concepte *okupa*. En concret, l'ús que se'n fa és superior al fet empíric, de manera que és molt usual que ambdós mots s'usin gairebé com a sinònims: “un okupa és un jove que...”. És per aquest motiu que sovint aquestes dues paraules s'utilitzen indistintament en la mateixa redacció, independentment de les persones, és a dir, independentment de l'edat que efectivament tinguin els activistes de qui es parla. També s'usen alternativament altres etiquetes per fer referència als activistes i als militants del moviment: “els radicals”, “els antisistema”, etcètera. L'exemple de la utilització del mot “jove” gairebé com a sinònim d'“okupa” el tenim en els titulars següents, pertanyents a la mateixa notícia —el primer encapçala la portada de la secció, i el segon, l'interior de la secció:

— *El País*, 21 de setembre de 1998: “*Unos 400 ‘okupas’ están pendientes de juicio en Barcelona.*”

“Unos 400 jóvenes están pendientes de juicio, acusados de ‘okupación’ de viviendas en Barcelona.”

En termes quantitius, la nostra anàlisi ha revelat que gairebé en el 60% dels casos al moviment per l'okupació s'hi associen explícitament els termes *okupa* i *jove*. I la majoria d'ocasions en què aquesta associació no es produeix la integren les notes de premsa, atesa la brevetat que les caracteritza.

Si l'“okupa” queda associat amb el “jove”, haurem de tenir present que la imatge que generalitza la premsa respecte al “jove” és negativa. Si més no, aquesta és la conclusió que es desprèn de l'estudi que ha elaborat Xavier Giró (coord.) al voltant de la imatge dels joves a la premsa escrita. Segons els autors de l'estudi, aquesta imatge negativa sobre els joves no prové tant de les generalitzacions gratuïtes en relació amb la joventut, sinó més aviat de la multiplicació de textos informatius de caire negatiu relacionats amb els joves. Dit d'una altra manera, es naturalitza que els joves semblin “violents”, “alcohòlics” o “consumistes” perquè la majoria de notícies sobre la joventut fan referència únicament a aquests aspectes (Giró, 1999)⁵.

Per tant, en el nostre cas tenim un col·lectiu etiquetat com a “jove”, i, consegüentment, susceptible —en bona mesura— de ser perillós, però que, a més a més, és “okupa”, justament un dels col·lectius joves estigmatitzats com a problemàtics, conflictius i violents. Es tracta d'una violència que, quan es dona, s'acostuma a presentar com a apolítica: es descarrega de les seves connotacions polítiques i ideològiques i es presenta en forma de “violència gratuïta”.

D'altra banda, tampoc no és estrany que s'etiqueti com a “okupa” la persona que en un moment determinat participa en alguna de les activitats extraordinàries que organitza el moviment per l'okupació. Des d'aquesta perspectiva, es parla d'una manifestació, una concentració, etcètera, d'“okupes”, de manera que queden etiquetades com a tals totes les persones que hi participen. Això fa que quedin sota aquesta etiqueta persones de diverses edats —i no tan sols joves—, tant els qui són okupes efectivament com els membres del moviment o les persones de la xarxa crítica de suport; en aquell moment, tothom és okupa. Quan aquesta equiparació no es produeix, generalment es parla només de dues categories: “okupes” i “simpatitzants”.

4. ELEMENTS FINALS DE SÍNTESI I INTERPRETACIÓ

4.1. El moviment per l'okupació i les polítiques de joventut: un impacte real però limitat

L'estudi de casos que hem dut a terme ens ha permès corroborar en gran mesura les dues hipòtesis de les quals partiem: d'una banda, que l'impacte del moviment per l'okupació ha estat més fàcil en les àrees administratives que desenvolupen polítiques de joventut sectorials pel fet que aquestes són més permeables, i, de l'altra, que el moviment per l'okupació ha esdevingut generador de polítiques públiques de joventut, almenys en unes condicions determinades.

Iniciarem aquest apartat al·ludint a una qüestió essencial per al moviment per l'okupació com és l'habitatge. Tot seguit parlarem de les polítiques de participació, i, en particular, de la introducció de noves formes de participació, i

5. L'estudi de Giró (coord.) titulat “La imatge dels joves a la premsa escrita”, de l'any 1999, mostra que el 54,26% dels textos sobre joves parlaven d'aspectes negatius, el 24,13% en parlaven positivament i els que ho feien de manera neutra eren el 21,61%. Un article de Juan Manuel Jarque i Muñoz, membre de l'equip investigador, n'exposa breument algunes les conclusions a la revista *Illacrua*, núm. 97, març de 2002.

acabarem amb l'anàlisi de la producció de polítiques públiques en un marc favorable per desenvolupar-les.

4.1.1. L'impacte en les polítiques nuclears: el cas de l'habitatge

Una de les reivindicacions principals del moviment per l'okupació i que, juntament amb la qüestió de les accions violentes, ha suscitat més debat entre l'opinió pública, ha estat l'accés a l'habitatge.

En aquest sentit, el primer punt a destacar és que quan analitzem les polítiques públiques de joventut en matèria d'habitatge juvenil trobem una coincidència aparent en relació amb l'existència de polítiques d'habitatge juvenil en tots els casos d'aquest estudi. Els municipis analitzats són pioners en polítiques d'habitatge específiques per a joves: Sabadell, com a localitat pionera en la construcció d'habitatges de lloguer per a joves; Terrassa, com a ciutat que ha rebut un impacte més eficaç de les polítiques d'habitatge juvenil; Mataró, amb la introducció del debat de la masoveria urbana com a fórmula de resolució d'un conflicte latent; Barcelona, amb el major nombre d'habitatges de lloguer per a joves construïts o en vies de construcció; i Sant Cugat, amb la promoció d'habitatges de lloguer per a joves.

És difícil demostrar empíricament l'afirmació que aquestes polítiques han sorgit arran d'un moviment per l'okupació més o menys consolidat en aquestes poblacions. Malgrat això, resulta evident que les dificultats objectives en l'emancipació juvenil —agreujades a l'àrea metropolitana per raó de l'elevat cost de l'habitatge— i també la creació d'opinió pública per part dels mitjans de comunicació al voltant d'aquesta qüestió, a partir del sorgiment del moviment per l'okupació com a fenomen mediàtic, poden haver influït en l'agenda política en el sentit de prioritzar polítiques encaminades a resoldre un problema que tant el moviment com les administracions consideren preocupant.

No obstant aquesta afirmació —que no deixa de ser una hipòtesi—, cal remarcar que les polítiques d'habitatge jove que s'han dut a terme han estat afirmatives, amb l'excepció del cas de Terrassa, on aquestes polítiques s'han afrontat des de diferents angles. Això és així perquè les condicions d'accés a un habitatge, però també de sortida —i sobretot aquestes darreres—, no estan pensades per modificar la trajectòria vital dels joves, sinó més aviat per millorar-ne la qualitat de vida en l'etapa juvenil, administrativament parlant. Els requisits que cal complir per accedir a un habitatge inclouen un cert nivell adquisitiu —mitjà, en el millor dels casos—, mentre que les condicions de sortida es

limiten a un fet biològic com és l'edat, i no a unes condicions objectives com podria ser la capacitat d'autonomia econòmica, posem per cas.

Per contra, la capacitat d'incidència de les àrees de joventut en un sentit més nuclear —per exemple, amb capacitat d'influir en la política urbanística a partir de la introducció de la lògica juvenil a l'hora de fer-ne el disseny, mitjançant accions concretes destinades als joves— ha estat enormement limitada o pràcticament nul·la. Així ho expressen els mateixos responsables polítics, els quals reconeixen que, malgrat disposar de plans locals de joventut amb voluntat expressa d'incidir en les diferents àrees municipals de manera transversal, topen amb la impossibilitat de fer-ho a causa de la gran compartimentació administrativa i de la incomprensió del conjunt dels governs municipals pel que fa a la no-sectorialitat de l'àrea de joventut.

Des d'aquesta perspectiva, tot i que podem afirmar que el moviment per l'okupació ha tingut un impacte notable en les àrees de joventut en relació amb l'habitatge —cosa que palesen els mateixos regidors de Joventut en algunes entrevistes—, la dificultat de l'àrea de joventut per traslladar aquesta inquietud a altres àrees —és a dir, la impossibilitat de gaudir d'una transversalitat efectiva—, d'una banda, i la voluntat manifesta de dur a terme polítiques afirmatives, de l'altra, han comportat que les polítiques d'habitatge siguin escasses i no nuclears.

En el cas de l'Ajuntament de Barcelona, la dificultat és encara més gran, en el sentit que la descentralització de l'Ajuntament per districtes s'ha traduït en una descentralització administrativa però no política. En aquest sentit, si bé és cert que el moviment per l'okupació ha pogut trobar certa permeabilitat en el govern de districte, els problemes que aquest ha tingut per transformar les demandes en polítiques públiques han estat més que evidents —llevat del districte de Sant Andreu, on la coincidència de dos càrrecs en la mateixa persona, regidor de districte i president del Patronat Municipal de l'Habitatge, ha facilitat la iniciativa de la construcció de pisos de lloguer per a joves.

En definitiva, amb la major permeabilitat de les àrees de joventut davant les demandes del moviment per l'okupació no n'hi ha hagut prou per assolir unes polítiques de joventut nuclears en matèria d'habitatge, per la qual cosa l'únic resultat afirmatiu aconseguit en aquest sentit ha estat l'habitatge de lloguer per a joves.

4.1.2. La participació juvenil: un impacte involuntari

Un dels plantejaments centrals del moviment per l'okupació ha estat la necessitat d'establir noves formes de participació. Òbviament, aquest plantejament s'amplia a altres sectors juvenils, però el moviment per l'okupació l'ha convertit en una part de la seva idiosincràsia.

L'impacte observat en els models de participació juvenil —qüestió que, d'una manera o altra, s'ha considerat pròpia de les àrees de joventut, i que, per tant, se situa dins la concepció sectorial de joventut— ha assolit uns resultats diferents dels de l'habitatge. Per bé que, tradicionalment, el model referencial per a la joventut ha estat el teixit associatiu constituït formalment —és a dir, l'associacionisme—, els canvis introduïts i argumentats com a necessaris, com ara la Llei d'associacionisme de l'any 1997, estan estretament relacionats amb l'emergència de nous models participatius, liderats, almenys mediàticament, pels moviments socials i, de manera especial, pel moviment per l'okupació. La introducció de les noves formes participatives en tots els plans locals, l'acceptació de la seva existència per part del mateix teixit associatiu juvenil —el Consell Nacional de la Joventut de Catalunya (CNJC) i, sobretot, el Consell de la Joventut de Barcelona (CJB), amb l'elaboració d'un monogràfic i l'organització d'unes jornades—, com també la incorporació dels moviments socials a la interlocució de les polítiques de joventut, són fets que corroboren aquesta afirmació.

Concretament, podem parlar de dues circumstàncies explícites que segueixen fidelment aquesta línia. Ens referim, en primer lloc, a la incorporació del moviment per l'okupació com a agent actiu en la confecció del Pla Global de Terrassa. Malgrat que inicialment els okupes es van negar a participar-hi —aduint la seva voluntat de no-incidència—, el moviment per l'okupació va ser convocat en diverses ocasions, cosa que explicita el Pla esmentat. La segona circumstància rau en el fet que el col·lectiu mataroní Dret a Sostre va implantar la necessitat que el Consell Local de Joventut pogués incorporar associacionisme no constituït formalment i, per tant, grups alternatius com el moviment okupa —que, igual que el de Terrassa, va rebutjar l'oferta per motius estratègics⁶.

Tot i les negatives "okupes", no podem perdre de vista el reconeixement explícit del moviment per l'okupació per part de les administracions. En aquest sentit, tornem a tenir un impacte en l'àrea de joventut —l'única que reconeix els okupes com a interlocutors—, i a més amb un aspecte afirmatiu, en el sentit que la participació no es planteja dins un model participatiu de ciutat, sinó que

s'inscriu globalment en les polítiques de joventut, unes polítiques tradicionalment febles i creadores de polítiques perifèriques.

4.1.3. El moviment per l'okupació com a generador de polítiques públiques

Quant a la capacitat del moviment per l'okupació per generar polítiques públiques, cal parlar de dos casos ben diferenciats. D'una banda, hi ha municipis o districtes que tenen un moviment per l'okupació bastant arrelat i que reconeixen clarament el paper d'aquest moviment com a creador de polítiques de joventut. Tanmateix, existeix també el cas contrari: els llocs on el moviment okupa és incapaç de generar una programació d'activitats estable i, per tant, amb dificultats greus per desenvolupar polítiques de joventut de manera continuada.

Això no obstant, el fet diferencial cal buscar-lo no tant en la capacitat d'articular xarxes crítiques, sinó en l'aspecte de la repressió. En els casos en què el moviment per l'okupació ha entrat en una dinàmica repressiva i, consegüentment, de desallotjaments i reokupacions —tret que ha caracteritzat fonamentalment el cas de Terrassa—, els problemes que ha tingut el moviment per orientar les seves accions cap a polítiques de joventut a través dels centres socials han estat molt nombrosos. Contràriament, en els casos en què el moviment per l'okupació ha disposat de centres socials més estables —que és el que ha passat als districtes de Sants i Sant Andreu— la creació de polítiques de joventut ha estat abundant.

Això és el que demostra Infousurpa, el mitjà de difusió de les activitats del moviment per a l'okupació: trobem una gran quantitat d'activitats en centres socials com l'Hamsa i Can Vies —a Sants— i el Palomar —a Sant Andreu—, però a Terrassa les activitats són intermitents.

Cal dir, però, que si comparem les polítiques de joventut desenvolupades pels ajuntaments i les que ha dut a terme el moviment per l'okupació ens adonarem que unes i altres coincideixen en molts punts i són majoritàriament afirmatives. És difícil determinar si aquestes coincidències es deuen també a un impacte del moviment per l'okupació, però el que és obvi és la introducció d'unes temàtiques i d'uns estils culturals determinats en unes programacions municipals que són pròpies del moviment per l'okupació.

4.2. Conclusions

Les conclusions que podem extreure dels casos analitzats són les següents:

- El moviment per l'okupació no té la voluntat d'incidir directament en les polítiques públiques: cada vegada que se li ofereix formalment la possibilitat de participar en el disseny de polítiques —gairebé sempre de manera consultiva o interlocutòria, o bé indirectament, a través de plataformes associatives més àmplies—, declina la invitació.
- A pesar de tot, el moviment per l'okupació ha tingut un impacte en les polítiques públiques de joventut i, en menor mesura, en les d'habitatge.
- En les polítiques nuclears —com ara les d'habitatge—, l'impacte del moviment per l'okupació ha estat limitat i puntual, per bé que existeix. S'ha fet més visible, en canvi, en les àrees de joventut, atesa la seva major permeabilitat. Aquests àmbits tenen moltes dificultats per traslladar demandes i necessitats a altres àrees —urbanisme, ocupació, etcètera— de més centralitat.
- En les polítiques perifèriques —com ara les de participació juvenil—, el moviment per l'okupació ha estat capaç d'introduir, encara que ho hagi fet involuntàriament, nous models participatius en les lògiques de les administracions.
- Per últim, el moviment per l'okupació ha generat polítiques públiques de joventut quan ha pogut disposar d'una certa estabilitat. D'altra banda, aquestes polítiques han tingut molts punts de coincidència amb les que han desenvolupat les administracions, i, per tant, han estat essencialment polítiques afirmatives.

5. BIBLIOGRAFIA

Ajuntament de Mataró (1998), *Pla Local de Joventut*, Mataró, Ajuntament de Mataró.

Ajuntament de Terrassa (1998), *Pla Global de Joventut*, Terrassa, Ajuntament de Terrassa.

Batley, R. i Stoker, G. (1991), *Local government in Europe*, Londres, Macmillan.

Berger, P. L. (1992), *Invitació a la sociologia*, Barcelona, Herder.

Borja, J. i Castells, M. (1998), *Local y global. La gestión de las ciudades en la era de la información*, Madrid, Taurus.

Bourdieu, P. (1985), "La fuerza de la representación", a Bourdieu, P. *¿Qué significa hablar?*, Madrid, Akal.

Bourdieu, P. i Wacquant, L. (1994), *Per una sociologia reflexiva*, Barcelona, Herder.

Bourdieu, P. (1988), *La distinción. Criterios y bases sociales del gusto*, Madrid, Taurus.

Bourdieu, P. (1997), *Sobre la televisió*, Barcelona, Edicions 62.

Brugué, Q., Gomà, R. i Subirats, J. (2001), "El gobierno del territorio: del Estado a la Red", a Brugué, Q. i Gomà, R. (1998), *Gobiernos locales y políticas públicas*, Barcelona, Ariel.

Caciagli, M. (1991), *¿Condenada a gobernar? La democracia cristiana en el sistema político*, WP 41, Barcelona, ICPS.

Cardús, S. (1995), *Política de paper. Premsa i poder a Catalunya 1981-1992*, Barcelona, Ed. La Campana.

Casal, J. (2001), "Noves perspectives en polítiques sobre joventut", a *Dossier de lectures del Postgrau en Joventut*, Lleida, Postgrau de polítiques de joventut.

Champagne, P. (1999), "La visió mediàtica", a Bourdieu, P. (coord.) (1999), *La misèria del mundo*, Madrid, Akal.

- Contra-Infos (2000), *Anuari Contra-Infos 1998-1999*, Barcelona, Virus Editorial - Contra-Infos.
- Contra-Infos (2001), *Anuari Contra-Infos 2000*, Barcelona, Contra-Infos.
- CS Arran (2000), *Cap a la creació de contrapoders col·lectius*, Barcelona, Ed. Arran.
- Dalton, R. i Kuechler, M. (1992), *Los nuevos movimientos sociales*, València, Alfons el Magnànim.
- Della Porta, D. i Diani, M. (1999), *Social movements*, Oxford, Blackwell.
- Dematteis, G. (2000), "Spatial images of European integration", a Bagnasco, A. i Le Galès, P., *Cities in contemporary Europe*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Eriksen E. i Fossum, J. (2000), *Democracy in the European Union. Integration through deliberation?*, Londres, Routledge.
- Font, J. (2000), *Ciudadanos y decisiones públicas*, Barcelona, Ariel.
- Font, N. i Subirats, J. (2000), *Local y sostenible*, Barcelona, Icaria.
- Goss, S. (2001), *Making local governance work*, Londres, Macmillan.
- Hooghe, L. i Marks, G. (2001), *Multilevel governance and European integration*, Oxford, Rowman.
- Ibarra, P. i Tejerina, B. (1998), *Los movimientos sociales. Transformaciones políticas y cambio cultural*, Madrid, Trotta.
- Kickert, J.M. et al. (1997), *Managing complex networks*, Londres, Sage.
- Laraña, E. (1999), *La construcción de los movimientos sociales*, Madrid, Alianza.
- Marsh, D. (1997), *Comparing policy networks*, Londres, Open University Press.
- McAdam, D., McCarthy, J. i Zaid, M. (1999), *Movimientos sociales. Perspectivas comparadas*, Madrid, Istmo.
- Miró, I. (2002), "Okupació: superant la criminalització, impulsant de nou la crítica pràctica de l'urbanisme capitalista", a *Contracorrent, periòdic de Batzac*, núm. 5, Barcelona, Batzac.

Offe, C. (1988), *Partidos políticos y nuevos movimientos sociales*, Madrid, Sistema.

Plataforma Antifeixista de Sabadell (2000), *Dossier*, Sabadell, Plataforma Antifeixista de Sabadell.

Putnam, R. (1993), *Making democracy work*, Princeton, Princeton University Press.

Radaelli, C. (1997), *The politics of corporate taxation in the EU. Knowledge and international policy agendas*, Londres, Routledge.

Rhodes, R. (1997), *Understanding governance*, Londres, Open University Press.

Sabatier P i Jenkins-Smith, H. (1993), *Policy change and learning. An advocacy coalition. Approach*, Oxford, Westview Press.

Scharpf, F. (1999), *Governing in Europe. Effective and democratic?*, Oxford, Oxford University Press.

Smith, M. (1993), *Pressure, power and policy*, Londres, Harvester Wheatsheaf.

Subirats, J. (2001), *Educació i govern local*, Barcelona, CEAC.

Tarrow, S. (1997), *Poder en movimiento. Movimientos sociales, acción colectiva y política de masas en el estado moderno*, Madrid, Alianza.